

At arbejde med en reflekteret litteraturpædagogik i daginstitutioner

Oplæg den 8. april 2010

Herlev Medborgerhus

Caroline Sehested

Caroline Sehested

Cand. mag. i Litteraturhistorie og Æstetik & kultur

Tekstlæser, kendskab til litteraturteorier.

Seminarielærer siden 1999

Kendskab til pædagoger og daginstitutioner. Særligt 0-6 års-området

Danskunderviser:

Erfaring i undervisning i børnelitteratur (mangel på materiale)

Underviser på læreplanskurserne (særligt dokumentation)

Læseprojekterne: *Læseguide* og *Den Levende bog*

Erfaring med litteraturarbejde, pædagogstuderende, pædagoger, bibliotekarer og forældre.

Master i børnelitteratur: Mulighed for fordybelse samt tværfaglige samtaler

Forfatter til bogen: Pædagogens grundbog om børnelitteratur

Pædagogens grundbog om

BØRNE- LITTERATUR

CAROLINE SEHESTED

HØST & SØN

Oplæg den 8. april 2010

- Litteraturpædagogik – hvad er det ?
- Nordiske undersøgelser
- Hvorfor arbejde med en reflekteret litteraturpædagogik ?
- Hvordan arbejde med børnelitteratur i forhold til læreplaner ?
- To måder at bruge børnelitteratur i daginstitutioner på
- Hvordan indrette et optimalt læsemiljø ?
- Biblioteket som samarbejdspartner
- Erfaringer fra to projekter
- Overvejelser og drøftelser

Hvad gør jeg **ikke** i dag ?

Taler (ikke meget) om bestemte bøger

Forklarer ikke dialogisk oplæsning

Fortæller ikke om billedbogens historiske udvikling

Fortæller om ikke (særlig meget om) den nye
børnelitteratur

Litteraturpædagogik – hvad er det ?

Didaktiske overvejelser over brugen af litteratur i daginstitutioner

Pædagogen var oprindeligt en slave i det gamle Grækenland, der førte drengebørnene til undervisning.

Altså en person, der viste barnet vejen ind i kulturen

Litteraturpædagogik: Overvejelser over at føre barnet ind i litteraturen og litteraturens verden.

Litteraturpædagogik – didaktik

Hvorfor og Hvordan?

– de to vigtigste didaktiske spørgsmål

Overvejelser over pædagogens syn på barn, litteratur og pædagogik

Barndomssyn

- Barnet som et tomt kar, den voksne skal fylde viden på.
- Barnet som et særligt væsen, den voksne skal beskytte og skærme.
- Barnet som et kompetent væsen. Den voksne skal udvikle og stimulere.

Bud på valg af litteratur ud fra barndomssyn

- A: Moral er vigtig
- B: Legende tilgang – ikke for farlige emner – gode slutninger
- C: Sprogligt legende, noget med tal, udfordrer barnet med temaer, der beskæftiger sig med barnets liv på godt og ondt

Sammenstød mellem litteratur og pædagog

HVIS pædagogen, der ser barnet som et særligt væsen, der skal skærmes og beskyttes,

MØDER den nye billedbog, som udfordrer barnet (og den voksne) sprogligt, udfordrer vores måde at læse billeder på, udfordrer vores æstetik og ofte drøfter tabuer,

VIL DET kalde på et fravalg af den nye litteratur og et tilvalg af det kendte og det trygge.

Kort refleksion med sidemand

Hvad er god børnelitteratur for dig?

Afspejler dit syn på barn og barndom sig i de bøger du vælger at formidle ?

Danske undersøgelser af brug af litteratur i danske daginstitutioner

Anne Petersen: *Den tilsidesatte bog (2007)*

Stig Brostrøm: *Fuld fart mod skolestart (2005)*

Mette Nygaard Jensen: *At læse med børn (2007)*

Hvad viste undersøgelsen af de danske forskningsprojekter ?

- Dialogen bruges i arbejdet med litteraturformidlingen.
- Fokus på sociale sammenspil.
- Alle foreslår, at pædagogen arbejder videre med tegning, leg eller dramaaktiviteter efter læsning
- Alle fremhæver, at det er vigtigt, at pædagogen arbejder systematisk i sit arbejde med litteraturformidling.
- Alle gør sig overvejelser over hvilken litteratur, der bedst egner sig til formålet
- Diffusitet i forhold til syn på barnet, syn på litteraturen.
- Enighed om at barnet er kompetent, dog er der undertoner af en forståelse af barnet som et særligt væsen.

Den tilsidesatte bog (Undersøgelse 2005)

- Børnebogen er ikke genstand for overvejelser og står ikke højt placeret i pædagogers bevidsthed.
- Der finder ingen faglig diskussion og eller udveksling sted omkring børnebogen.
- Når pædagoger udvælger bøger, er det på baggrund af et personligt og ikke et fagligt valg.

Nordiske undersøgelser og drøftelser af litteraturpædagogikkens hvordan og hvorfor.

Ingeborg Mjør (Norge)

- *Med Barbie-barnet i Pokemon-alderen: På tide å skapa kulturbarnehagen?*
 - *Les for meg! Litteraturformidling i barnehagen og det vanskelege kvalitetsomgrepet*
- begge tekster er fra bogen *Kulturbarnehagen* (2003)

Trude Hoel (Norge)

- *Bok i bruk i barnehagen* (2007)
- Les for meg – pliiis)

Maria Simonsson (Sverige)

- *Pedagogers möte med bilderböcker i förskolan* (2006)

Hvad viste undersøgelsen af de nordiske forskningsprojekter?

- Stort fokus på sociologien og fokus på inkulturering.
- Opmærksomhed på pædagogen som rollemodel.
- Diskussion af pædagogens personlige bogvalg.
- Læsekultur: fokus på sprog, kultur og sociale kompetencer.

Matthæus-effekten

- ”Den som har skal mere gives”

I forhold til pædagogens arbejde med børnelitteratur:

- Hvis barnet kender koderne omkring læsning, vil barnet opsøge læsesituationer.
- Er barnet fremmed over for kulturen omkring højtlesning, vil barnet ikke være opsøgende eller måske prøve at undgå situationer, hvori bøger indgår.
- Pædagoger er ansvarlige for at give alle børn de samme muligheder. Derfor er det måske særligt de børn, for hvem litteratur er fremmed, man skal gøre en indsats.

Hvad efterlader undersøgelsen af tanker om formidling af litteratur for små børn i 2010?

Pædagogen bør gøre sig overvejelser over sit syn på børn, sit syn på litteraturen og sin egen rolle i formidlingen af børnelitteratur.

Læreplanerne har et krav om, at pædagogen skal udvikle barnets personlige, sociale, sproglige og kulturelle kompetencer. Litteraturen kan udvikle alle fire kompetencer.

Øget fokus på barnets sociale og personlige forudsætninger for at kunne indgå i arbejdet med litteratur i daginstitution.

Hvorfor arbejde med en reflekteret litteraturpædagogik?

Giddens' tre felter

- Adskillelse af tid og rum
- Udlejring
- Refleksivitet

Hvorfor og hvordan bliver de interessante for
arbejdet med formidling af litteratur i
daginstitutioner?

Adskillelse af tid og rum

Tekniske hjælpemidler gør os stærke i at være adskilte i tid og rum og alligevel holde sammen på vores sociale netværk.

Men vi bliver svage i forhold til at være sammen, når tid og rum bliver sammenfaldende. I en oplæsningsituation er tid og rum sammenfaldende – oplæsningsituationen udgør et rum både fysisk og psykisk, som kræver kompetencer at være i – eks. at vente på tur, at lytte til andre, at byde ind med tanker over litteraturen m. m.

Udlejring

Vi flytter ting ud af deres normale sammenhænge, og derfor bliver der brug for flere ekspertsystemer.

For eksempel er opdragelsen af børn nu flyttet fra hjemmet og ud i institutionerne. Forældre får brug for at spørge pædagoger om råd i alle livets spørgsmål og ikke kun det, der er relevant for barnets og pædagogens daglige samvær.

To bevidsthedsniveauer ifølge Giddens

Giddens arbejder med to forskellige former for bevidsthed:

Et praksisbevidsthedsniveau og et diskursivt bevidsthedsniveau.

Når vi udfører ting i praksis, handler vi uden nødvendigvis at kunne argumentere for, hvorfor vi gør, som vi gør. For at kunne drøfte vores praksis med andre er vi nødt til at reflektere over vores praksis og argumentere for, hvorfor vi gør, som vi gør. Dette kalder Giddens for den **diskursive bevidsthed**. Når vi formår at flytte vores viden fra praksisbevidstheden til den diskursive bevidsthed, giver det os mulighed for at ændre i de handlemønstre, vi ellers har haft.

Barnets litterære kompetence

At arbejde med en reflekteret litteraturpædagogik i daginstitutioner har til formål at udvikle **barnets Litterære kompetence** forstået som:

Barnets viden om litteratur og evne til at kunne indgå i samtaler om litteratur og forstå litteraturens væsen og de elementer litteraturen består af.

Formål med at udvikle barnets litterære kompetence

- Barnet udvider sin kulturelle kapital og bliver bekendt med bogen som et fysisk objekt og som et kulturelt udtryk.
- Barnet vil gennem mødet med litteraturen udvikle sine kompetencer både personligt, socialt, sprogligt og kulturelt.
- Barnet får mulighed for at udvikle sin egen identitet gennem samtaler med pædagogen og andre børn og vil gennem mødet med litteraturen blive i stand til at udtrykke sig om kulturen og derigennem få mulighed for at indgå i kulturen.

De fire kompetencer

- 1) Alsidig personlig udvikling.**
- 2) Sociale kompetencer.**
- 3) Sproglig udvikling.**
- 4) Krop og bevægelse.**
- 5) Naturen og naturfænomener.**
- 6) Kulturelle udtryksformer og værdier.**

Den alsidige personlige kompetence

Barnet oplever problematikker, det kender fra egen hverdag i bøgerne.

Barnet får mulighed for at spejle sig i bøgerne.

Barnet får mulighed for at drøfte emner med andre.

Barnet får mulighed for at arbejde med identifikation og empati

Sociale kompetence

- At lytte og koncentrere sig.
- At deltage i et fællesskab.
- Kende og underordne sig en rutine.

Sproglige kompetence

- Høre sproget
 - Udvikle sit ordforråd
 - og ikke mindst bruge litteraturen til at samtale om (dialogisk oplæsning)
-
- Sproget i funktion

Kulturelle kompetence

- Kendskab til bøger
- Udvikle et fælles kendskab til fortællinger – benzin til leg og samtale.
- At kunne begå sig i en kultur, hvor bøger og samtaler over bøger er et vigtigt aspekt. Skole- arbejdsplads.
- Udvikle og udvide barnets kulturelle kapital

Litteraturpædagogik i daginstitutioner

SPONTANE FORLØB

Barnets mulighed for selv at vælge hvilken litteratur der skal læses, hvor den skal læses og hvornår den skal læses.

PLANLAGTE FORLØB

Pædagogen planlægger forløb med henblik på at udvikle barnets personlige, sociale, sproglige og kulturelle kompetencer.

Det spontane litteraturarbejde - hvad kræver det af pædagogerne?

- Pædagogen skal indrette rum, hvor barnet har mulighed for at hengive sig til læsningen.
- Bøgerne skal være tilgængelige og indbydende, eks. med forsider og med udskiftning.
- Pædagogerne skal gennemgå bøgerne jævnlige.
- Rummet skal kalde på læsning og samtale, eks. med plakater og figurer i loftet.
- Det skal være muligt at læse alene og sammen.
- Pædagogen skal sørge for, at så mange former for bøger som muligt er repræsenteret.

Det planlagte litteraturarbejde - hvad kræver det af pædagogerne?

- Viden om det enkelte barns sociokulturelle baggrund.
- Færdigheder i dialogisk oplæsning og billedbogssamtaler.
- Viden om barnets måde at læse billedbøger på.
- Færdigheder i forskellige oplæsningsteknikker.
- En bred viden om børnebøger.
- Indretning af rummet / valg af rum til fordybelse.
- Accept og opbakning fra kolleger.

Materialevalget 1

Eventyr. Ikke kun kendte eventyr, både billedbøger og højt-læsningsbøger.

Temabøger. Viden om verden.

Særlige bøger. Bøger til særlige situationer.

Historiske bøger. *Palle alene i verden, Lille Putte i blåbærskoven..*

Klassikere. *Halfdans ABC, Cirkeline, Emil, Pippi, Cykelmyggen Egon, Totte.*

Faktabøger. Leksikon, opslagsværker m. m.

Livstemabøger. At blive storesøster, tabe tænder, skilsmisse.

Sgu Fanden og for helvede, Snabels Herbarium

Bøger uden ord. Gode til at samtale om.

Bøger uden billeder. Gode at koncentrere sig til.

Materialevalget 2

Rim og remsebøger: både historiske og moderne. Mustafas Kiosk, Det gale vejr og Axel elsker biler.

Alfabetbøger: Andre end *Halfdans ABC*.

Sangbøger.

Bøger, der afspejler andre kulturer.

Bøger på forskellige sprog: Gode at læse sammen med hjemmet.

Bøger med figurer fra tv: Godt overlap mellem hjem og institution.

Bøger med forskellige illustrationsteknikker:

Øvelse i at læse billeder.

Erfaringer fra to projekter

Læseguide Projektet 2007
Lena Basse og Caroline Sehested
Hillerød Pædagogseminarium

Den levende bog
Rapportering og evaluerende undersøgelse
Center for Børnelitteratur, 2008.

Læseguideprojektet

- Forløb hele 2007.
- 20 studerende fik hver en kuffert med 9 børnebøger skrevet efter år 2000. De studerende fik lov til selv at vælge en 10. bog til kufferten.
- De studerende var i praktik i institutioner, der arbejder med børn i alderen 3 – 6 år i et halvt år.
- I løbet af denne periode fik de studerende kurser i at arbejde med børnelitteratur og små børn.
- Vi skabte kontakter mellem børnebibliotekarer og institutioner. De samarbejdede bl.a. om at lave en bibliotekssatellit i institutionerne, så forældrene kunne låne bøger med hjem fra institutionen.

Projekt Læseguide

Bogliste

- *Familien Bartholdy* (2006) Pia Thaulov
- *En sandwich med 10 lag* (2006) Anette Herzog
- *Da Åges mor glemte alt* (2006) Pija Lindenbaum
- *Den forheksede drage* (2006) David Wiesner
- *Mustafas Kiosk* (2006) Jakob Martin Strid
- *Var Giraffen opfundet i gamle dage* (2006) Niels Lund
- *Eller sgu fanden og for helvede* (2004) Irene Pedersen
- *Pedes uhyrer* (2005) Morten Ramsland
- *Det gale vejr* (2000) Peter Mouritzen
- *En historie om vokseværk* (2006) Kim Fupz Aakeson

Den levende bog

- Forløb oktober og november 2007.
- Deltagere: 4 institutioner, 11 pædagoger, 109 børn på 3-4 år, børnenes forældre og 1 bibliotek.
- Pædagogerne fik 2 dages kursus i arbejde med formidling af litteratur til små børn.
- Forældrene fik ½ times oplæg samt en folder om at læse op for børn.
- Børnene fik 3 bogpakker – i alt 5 bøger. Bøgerne var en gave.

Den levende bog

Bogliste

- *Finn Herman (2001)* Mats Letén
- *Helt hen i vejret (2006)* Pia Thaulov
- *Jeg vil ha' lyset tændt (2007)* Tony Ross
- *Hullebogen (2005)* Poul Lange
- *Mustafas Kiosk(1999)* Jakob Martin Strid

Erfaringer fra Læseguideprojektet

Den nye litteratur skal "sælges" til pædagogerne

Aldersgruppen 3-6 år er meget bred

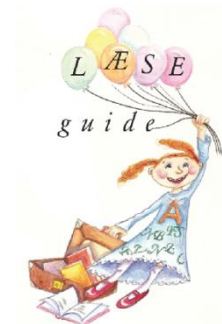
Vi havde valgt mange bøger til drenge

Der var ikke fokus på læsemiljøer i institutionerne

Første skridt i retningen af et læsemiljø var at rydde op i eksisterende materiale

Gode samarbejder mellem institutioner og biblioteker

Stor energi i at synliggøre og dokumentere børnenes læseoplevelser

Eksempler på dokumentation

- ❖ Synliggørelse af oplæste bøger for forældre
- ❖ Plakater over ugens bog
- ❖ Børn anmelder bøger
- ❖ Børn tegner og udstiller indhold fra oplæste bøger
- ❖ Booktalks – også på skrift

Erfaring fra *Den levende bog*

Indretning af læsemiljøer i institutionen samt oprydning i allerede eksisterende materiale en god begyndelse

Ikke svært at begynde at bruge den nye litteratur

Godt med flere eksemplarer af bøgerne på stuerne
God effekt at børn har samme bøger i hjem og institution

Tosprogede familier tog bogen uden tekst til sig

Pædagogerne blev opmærksomme på andre kulturer omkring oplæsning

Fokus på oplæsningen

Fokus på billederne i bøgerne og inddragelsen af dem i dialogen

Biblioteket som samarbejdspartner

Åbningstider

Opmærksomhed fra bibliotekarernes side

Gerne en kontaktperson

Afleveringsaftaler

Oplysning fra bibliotekets side om muligheder

Information og gerne udvælgelse af materiale

Egne overvejelser og drøftelser

Hvordan ser jeres læsemiljø ud i institutionen?

Hvornår har I sidst gennemgået materialebestanden?

Er der opbakning i personalegruppen til arbejdet med bøgerne? - Er der interesse?

Er det de samme børn, der ofte deltager i oplæsningssituationer? Beskriv dem.

Er det de samme børn, der ofte undgår?

Hvordan kan I inddrage disse børn i læsesituationerne?

Har du fået lyst til at gå hjem og gøre noget anderledes?

Hvad?

Yderligere information

Mail til Caroline Sehested: Case@ucc.dk